

NEDELNÉ ŠKOLY

V predchádzajúcich článkoch sme ukázali, aké potrebné je verejné vzdelávanie, a videli sme, aké u nás ešte máme v tejto oblasti veľké medzery. Nedostatky, ktoré donedávna panovali aj v iných európskych krajinách a čiastočne sa ešte vždy vyskytujú i u vysokovzdelaných západoeurópskych národov, pomohli odstrániť užitočné inštitúcie, vznikajúce na konci minulého storočia: takzvané nedeľné školy. Ich cieľom bolo a je poskytnúť vzdelanie všetkým, ktorí v detstve a mladom veku neokúsili dobrodenie školského vyučovania a nezúčastňovali sa na ňom, alebo tým, ktorí sa v tom veku v školách naučili len málo a aj o to kvôli zabúdaniu časom prišli či prichádzajú, a oboznamovať ich so základnými nevyhnutne potrebnými vedomosťami. Vyučovanie v týchto zariadeniach sa rozširuje aj na tých, čo si zo školy síce niečo odniesli, potrebujú však vedomosti aj z rozličných iných oblastí, a napokon na všetkých, ktorí majú chuť sa učiť. Otvorené sú teda pre mladších i starších, a dobre, že aj pre tých starších, lebo nech je človek akokoľvek starý, nikdy sa všetko nenaučí dokonale a neustále sa má čo nové naučiť, pretože umenie je dlhé, no život krátky. Aj v našej vlasti sa od istého času začínajú nedeľné školy objavovať, zakladajú a pestujú ich usilovní a svedomití ľudia, naplnení duchom lásky k svojim blížnym. Vznik týchto ústavov tu vítame tým radostnejšie, čím väčšími sme presvedčení, aké sú pre ľud i krajinu užitočné a ako veľmi ich potrebujeme. Dopĺňajú a nahrádzajú to, čo ľudia v mladosti či už vlastnou vinou alebo kvôli iným okolnostiam zanedbali, ide o takpovediac náhradné školy pre prostý ľud, preto by sa mali pozakladať všade, kde sa len dá a kde nepotrebujú veľa vonkajších prostriedkov, no o to viac šľachetnej horlivosti a lásky k blížnym, a rozšíriť by sa mali rovnako ako v iných európskych krajinách, najmä však v dedičných krajinách rakúskych, napr. v samotnom Rakúsku alebo Česku. Tieto školy sú v našej vlasti novinkou, zákony o nich a ich zakladaní ešte nič nehovoria, preto sú doteraz, a predpokladáme, že i v budúcnosti budú odkázané na usilovnosť, horlivosť a ochotu jednotlivcov. Zakladanie a vedenie nedeľných škôl nepatrí nikomu väčšími než cirkevným učiteľom, farárom, kazateľom Božieho slova a školským učiteľom, to sú duchovní vodcovia ľudu, preto sú už na základe svojho svätého povolania povinní im zverený ľud viesť ku všetkému dobrému a poučnému, obohacovať ho náboženskými a inými vedomosťami, práve oni sú vycvičenejší, vzdelaní a veru aj učení, oni požívajú v ľude veľkú dôveru, a napokon, práve oni na to majú aj čas, a hoci sú zavalení aj inými povinnosťami, nájdú si ho, ak len do toho vložia dobrú vôľu. Horlivosť a ochota duchovných správcov nášho ľudu je jednou

z hlavných podmienok zakladania nedeľných škôl. Ak ju prejavia, čo je pri vyučovaní a mravnej výchove ľudu ich úradná a svätá povinnosť, bude sa dariť aj ostatné a nedeľná škola v obci vznikne. Nepredpokladáme, že by sme v niektorých kútoch mali takých surových, nezabožských a nedbanlivých obyvateľov, že by sa takémuto užitočnému ústavu vyhýbali, ak ich k nemu duchovní správcovia pozvú. Naopak vidíme, že všade, kde sa nedeľná škola otvorila, s radosťou sa do nej prihlásili a usilovne ju navštevovali. Ľudia predsa sami cítia, že vedľa málo, ťažko im padne, že sa s každou maličkosťou musia o radu a pomoc obracať na iných, neraz sa horko sťažujú, že sa v mladosti málo naučili, a radi by svoje mladé roky vrátili späť, len aby sa mohli naučiť viac. Okrem toho vidáme, že naše obyvateľstvo priam dychtí po vede, poučení, že sa v nedeľu a vo sviatok s radosťou priberá ku knihe, ak jej rozumie, netreba teda o ňom pochybovať, že by do nedeľných škôl, ak sa mu otvoria, s radosťou nechodil a s radosťou sa v nich neučil. Veríme, že len v tých osadách a obciach, kde sa morálka najmä pijanstvom úplne vyhubila, kde sa stalo zvykom nemilobohu tráviť nedeľný čas po bohoslužbách v krčmách, by ľud nedeľné školy neprijal s radosťou, no i tam sa zakaždým nájdu múdrejší, cnostnejší a poriadnejší čeladní otcovia a hospodári, aj tam sa hádam nájde po poučení dychtiaca a ešte celkom neskazená mládež, ktorá s radosťou vstúpi do nedeľnej školy a pôjde aj iným príkladom. Skôr či neskôr sa k nej pridajú aj iní, lebo je v ľudskej povahe, že akokoľvek by sa oddala zlu a aj dlhý čas v ňom zotrvala, predsa sa na prenikavý hlas a dobrý, šlachetný príklad spamätá a zo zlého otrasie. Človek je človek, ak sa v ňom raz prebudilo svedomie, už sa viac úplne udusiť a potlačiť nedá. Ale i v tých obciach, kde sa už zlá morálka z pijanstva, tejto studne hnusných neprístojností, rozšírila a obyvateľstvo nakazila, i tam záleží na duchovných správcoch, aby ho potiahli k lepšiemu životu a priviedli ho aj do nedeľných škôl. Potrebujú len pevnú, nezlomnú vôľu, potom sa aj tvoriť dá. Výhovorky, že ľud tu či tam nič nechce, hoci sa mu už toho veľa nahovorilo a nakázalo, že on o to nedbá, že sa už aj niečo začalo a potom sa zase rozsypalo, sú len zásterkou nechuti a nedostatku vôle do niečo sa pustiť.

Nedeľná škola by sa mohla deliť na dve časti podľa potrieb tých, čo ju navštevujú: jednu by tvorili tí, čo v detstve nedostali žiadne vzdelanie, alebo ak aj dostali, už ho dávno zabudli, a druhú tí, čo sa už naučili základné vedomosti, podchytili ich a to, čo sa naučili, aj dodržali. Podľa toho by sa nedeľné vyučovanie delilo na dvojce: jedno pre tých, čo sú celkom nevzdelaní, druhé pre tých, čo už základné vedomosti majú, prví by patrili do nižšej a druhí do vyššej školy. Obe skupiny by sa vyučovali osobitne, jedna po druhej, alebo by sa vyučovanie mohlo viesť v tom istom čase naraz dvoma osobami: prvé by

vedol školský učiteľ, druhé samotný farár, kazateľ Božieho slova. Hlavnými predmetmi v nižšej škole by boli čítanie, písanie, počty, náboženstvo, v druhej, vyššej, cvičenie v materinskej reči a štylistika, vyššia matematika, fyzika so zvláštnym zreteľom na prírodné javy, ktoré sa u nás vyskytujú, prírodopis so zvláštnym zreteľom na naše kovy, rastlinstvo i živočíchy, história, všeobecná stručne, naša vlasť podrobnejšie, zemepis, najmä Európy a našej vlasti, stručný prehľad našich zákonov, najmä tých, ktoré sa týkajú prostých ľudí, hospodárske poznatky, nové užitočné vynálezy, zábavné a poučné rozprávky a nakoniec aj niečo z obchodu.*

Najvhodnejší čas na vyučovanie by bol v nedeľu po skončení služieb Božích, lebo vtedy na to majú všetci čas a takéto vyučovanie sa aj najlepšie hodí na tento zasvätený deň. Bolo by dobre, keby predstavení obcí nepovolili v čase vyučovania žiadny rozruch v krčmách a na uliciach, aby nevznikalo pohoršenie a aby sa niektorí ľahkomyselnejší nevyhovárali, že nemôžu chodiť na hodiny. Rovnako by bolo dobre, keby sa v lete, keď sú na poliach veľké práce a ľudia v pote tváre pracujú celý týždeň a v nedeľu si potrebujú odpočinúť a aj sa v našich krajoch väčšinou po svete rozchádzajú, nedeľné vzdelávanie prerušiť a obnoviť znovu na jeseň, keď sa poľné práce skončia. Spolu s nedeľnými školami by sa mohli zaviesť aj iné užitočné veci, najmä založiť a usporadúvať knižnice pre prostých ľudí, ako to pri nedeľných školách vídame aj v iných krajinách, ďalej by sa tu mohlo obyvateľstvo pripravovať na spolky miernosti, pre nás nesmierne užitočné a priam nevyhnutné. Knihy do knižnice by sa kupovali z peňažných príspevkov samotných poslucháčov nedeľných prednášok, ktoré by, pravda, museli byť veľmi nízke a zbierali by sa takto: menšie každý týždeň, vyššie každý mesiac. Keby sa vybral istý základ, riadne príspevky by sa mohli zrušiť a od čitateľov by sa vybrali peniaze za výpožičky kníh, knižnica by sa potom rozmnožovala z týchto prostriedkov. Veríme, že by sa pre knižnice, prinášajúce všeobecný úžitok, našli aj šľachetní dobrodinci, ktorí by ich podporovali či už finančne alebo knihami, a k tým prvým by sme zaradili samotné zemské panstvá, k tým druhým spisovateľov vydávajúcich knihy. Ak sa bude vzdelanosť vzmáhať, zemské panstvá tým môžu len získať, lebo namiesto surových, neohrabaných

*Knihy na to potrebné v našom jazyku, okrem inojazyčných, by boli: Zábavy nedělní, čili prostonárodní poučování v silospytu (fysika) od dr. F. S. Kodyma, (vychodí v Prahe po zväzkoch, výborná knižka); Fysika Michalkova; Přírodopis od Staňka, v Prahe; Naučení pro lid obecný o domácich jedech a kazijedech, o jedovatých rostlinách od Amerlinga, v Prahe; Jádro historie všeobecné od Šoltísa; História kráľov uhorských od Semiana; Balbiho zemepis; Známost' vlasti od Palkoviča; Summa práv uherských od Feješa (už trochu zastaralé dielko); Přemyslný posel od Amerlinga; Čítanka od Kollára; Makrobiotika, preložená do nášho jazyka od Palkoviča; pre evanjelikov: Osvícený křesťan evanjelický od Štěpána Lešky atd. atd'. Výtáh z gramatiky našej slovenskej reči onedlho na svetlo vyjde a želali by sme si, aby niekto čím skôr i vydarenejšiu históriu našej krajiny i podrobnejší zemepis a súčasným potrebám primeraný výklad zákonov našej vlasti, obsahujúci všetky zmeny, na svetlo vydal.

poddaných, ak takých doteraz mali, dostali by poriadnych a slušnejších, ale zároveň, a tomu tiež treba venovať pozornosť, podnikavejších, šetrnejších a aj majetnejších, ktorí by svoje povinné dávky riadne a lepšie splácali. Zemským panstvám však musí záležať na väčšej vzdelanosti a morálke poddaných už len preto, že má vysokú pridanú hodnotu, potom niet krajšieho dobrodenia ako to, čo sa poskytne lepšej stránke človeka, t. j. duchovnej. Veď aj poddaní pracujú a namáhajú sa pre panstvo, podobné teda dobrodenie od panstva by bolo pre nich odmenou, ktorou by si zabezpečilo aj oddanosť a lásku poddaných. Nepochybujeme, že by aj samotní spisovatelia takéto knižnice podľa možnosti podporili vlastnými knihami, pretože tým by ich knihy oveľa väčšmi dosiahli žiadaný účinok a pôsobili na väčší počet ľudí.* Predstavení nedeľnej školy by spravovali aj knižnicu, určovali by aj to, aké knihy sa majú kúpiť, a zaobstarávali by ich. Účty by viedol zámožnejší a čestný obyvateľ obce, ktorého by si zvolili samotní členovia, a predkladali by sa verejne.

Nedeľné školy a s nimi spojené knižnice prinášajú veľký, nezmerateľný úžitok, obyvateľstvo sa vzdeláva, od surovosti, neohrabanosti upúšťa, na hrubé neprístoynosti zabúda, umravňuje sa a zlepšuje a namiesto toho, aby nadarmo alebo bezbožne mrhalo časom, privyká na dobré, užitočné práce. Vzdelanejší obyvatelia prejavujú úctu vrchnosti, predstaveným, obecné veci vykonávajú s radosťou a svoje povinnosti vďačne, preto pevne veríme, že príklad nedeľných škôl založených u nás v Nitrianskej, Trenčianskej a iných stolicich, budú nasledovať aj iné obce a šľachetní priatelia ľudu ich budú z celej duše podporovať. Nedostanú, pravda, za to žiadnej vonkajšej odmeny, ale aká odmena stojí šľachetnému človeku za viac než vedomie, že pracuje a namáha sa pre všeobecné dobro a uznanie dobrých ľudí?

*Na ten účel by mohli predstavení oznámiť založenie každej nedeľnej školy, ak je spojená aj s knižnicou, v našich novinách, aby štedrý dobrodinec vedel, kam a komu majú poslať svoje knihy, venované na všeobecný úžitok. Knihy by sa mohli darovať pod podmienkou, aby sa hneď, ako knižnica z nejakého dôvodu zanikne, vrátili samotnému spisovateľovi alebo inej vážnej osobe, alebo jednému na to určenému ústavu, ktorý by potom tie knihy s rovnakým cieľom a za rovnakých podmienok poslal na iné miesto. Spomenuté oznámenia naše noviny vďačne vydajú. Mohlo by sa potom v novinách oznamovať aj poistenie prijatých kníh pre prípad nejakých prekážok, a tak ostatným dať vedieť o činnosti jednotlivých knižníc.